

CRKVA U ALBANIJI DOBILA 38 NOVIH BLAŽENIKA – MUČENIKA. MUČENIŠTVO JE OSOBITI BOŽJI DAR CRKVI I DRUŠTVU¹

Nerijetko gledamo na našim ekranima strašne slike samoubojica koji se raznose bombama pa ubijaju sebe i sve oko sebe. Spontano nam se pojavi pitanje: Jesu li i naši mučenici fanatici?! Kakva je razlika između samoubojica o kojima čitamo u tiskovinama i mučenika koje Crkva proglašava blaženima i svetima, pa ih nudi vjernicima kao uzor i zagovornike? Iako riječ „fanaticus“ korijenski znači „oduševljen i gorljiv“, ona je s vremenom poprimila negativno obilježje „isključivosti, netrpeljivosti i sljepoće“. Zbog toga je potrebno razlikovati mučeništvo od fanatizma. Onima koji ne shvaćaju bît i narav Crkve, nije lako objašnjavati kako mučeništvo nije ni fanatizam, ni mazohizam, a niti samoubojstvo. Temu mučeništva valja staviti u okvir nauka o Crkvi, gdje je u središtu uskrsnuti Gospodin koji je u misijskom nagovoru rekao kako šalje svoje apostole „kao ovce među vukove“ (usp.: Mt 10). I dodaje da će ih ljudi „zbog njega zamrziti, izvoditi pred sudove i bičevati“. Od učenika traži neka ustraju, svjedoče i ne boje se onih koji tijelo ubijaju. Mučeništvo se, dakle, razlikuje od drugih stradanja po odnosu prema Kristu. Jer, brojni stradalnici umiru radi neke ideje, ideologije, ili radi čovjeka, mučenici umiru radi Bogočovjeka. Za razliku od fanatika, koji ubijaju sebe kako bi ubili druge, mučenik ne želi nikomu naškoditi. On ne nanosi bol drugima, već je spreman sve boli hrabro podnijeti radi Krista čije je kraljevstvo opisano kao „kraljevstvo istine i života, svetosti i milosti, pravde, ljubavi i mira“. Mučenik je spreman podnijeti svaku patnju za obranu istine i pravde, a srce mu je ispunjeno ljubavlju i mirom, bez trunke mržnje i osvete. Zbog toga se Crkva diči takvim svojim sinovima. Časti ih i moli im se za pomoć i zagovor.

¹ Zahvaljujem na pozivu mnogopoštovanom provincijalu fra Miljenku Šteki, prof. dr. sc. Ivici Musiću i mr. sc. Mariju Bušiću sudjelovati svojim prilogom u zborniku koji se priprema za stoti rođendan fra Baziliju Pandžiću kojega sam upoznao u Rimu za vrijeme teološkoga studija, sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Budući da u bogatoj biografiji fra Bazilija Pandžića stoji da je kao vanjski ekspert „suradivao s Kongregacijom za proglašenje svetaca“ te objavio tri „pozicije“ povijesno-kritičkoga izdanja o životu i djelovanju pojedinih kandidata za oltar, među kojima i o blaženom Nikoli Taveliću, rado prilažem ovaj uradak o nedavnom proglašenju mučenicima albanske Crkve na kojem sam osobno sudjelovao u skadarskoj katedrali 5. studenoga 2016. godine.

Sveti Ivan Pavao II. uz proslavu Velikog jubileja napisao je da su progonstva svećenika, redovnika i laika u dvadesetom stoljeću proizvela sjetvu mučenika na svim stranama svijeta. A prolivanje krvi nepoznatih boraca velike Božje stvari postalo je zajedničkom baštinom svih kršćana. Budući da su mučenici velika pomoć i nadahnuće i današnjem čovjeku, on je tada pozvao mjesne Crkve neka „učine sve da se ne pusti zaboravu spomen onih koji su trpjeli za vjeru i Crkvu“ te potaknuo na prikupljanje potrebite dokumentacije. Nošen tim osjećajem on je tijekom svojeg pontifikata proglasio oko 480 svetaca i više od 1340 blaženika. A od broja proglašanih svetaca i blaženika četiri petine su mučenici (oko 85%). Zato je dobro i potrebno sjećati se tih Božjih ugodnika i ne zaboravljati ih. Pamćenje i spomen na žrtve nema nakanu baviti se progoniteljima ili, ne daj Bože, buditi strasti i osjećaje mržnje. Njihovim spomenom iskazuje se dužno poštovanje prema nedužnim žrtvama i njihovoj moralnoj veličini koja je postala baštinom naše sadašnjosti. Hrvatski su biskupi u tom smislu odlučili i učinili dvije stvari: svima znanim i neznanim mučenicima vjere od prvih početaka kršćanstva u našem narodu postavili su spomen-crkvu hrvatskih mučenika na Udbini. A izgradnjom crkve u starogradiškom zatvoru, koju su svećenici bili prisiljeni svojim rukama rušiti, odlučili su vratiti dug svećenicima koji su nevino osuđeni godinama tamnovali. Tako će crkva u Staroj Gradiški biti trajan molitveni spomen svećenicima patnicima u čast, kako bi „općinstvo svetih progovorilo glasnije od tvoraca podjele i zla“ (*Nadolaskom trećega tisućljeća*, br. 37).

Kada Crkva proglašava mučenike, drži se određenih kriterija koje prate vrhunaravni motivi i razlozi: vjernost nekoj istini koju Crkva naučava ili nekoj moralnoj zapovijedi prirodnog i Božjeg zakona. Kad je to dvoje nazočno, promatra se koliko mučenik „nasljeduje Isusa Krista“ koji je smrt prihvatio duhom vrhunaravne predanosti u ruke Božje. Sveti Ignacije Antiohijski prototip je mučenika koji je svom dušom čeznuo dati svjedočanstvo za svojeg učitelja. I dao ga je u rimskoj areni u drugom stoljeću. Bojao se, međutim, kako bi ga njegovi vjernici mogli omesti na tom putu pa ih je usrdno molio neka ne čine ništa i neka mu „dopuste biti Božja pšenica u zubima zvijeri kako bi mogao postati čistim kruhom Kristovim“. Mučeništvo je uistinu Božji dar. Ne samo za one kojima je taj udijeljen nego i za sve one koji su njima povezani, krvlju, rodnom, jezikom i poznanstvom, kao i molitvom kojom se traži njihov zagovor.

1. Među albanskim blaženicima dva su Hrvata s Kosova

Papa Franjo je primio u audijenciju kardinala Angela Amata 26. travnja 2016. i ovlastio ga neka proglasi blaženima slugu Božjega Vinka Prennushija, nadbiskupa Drača i primasa Albanije, skupa s 37 drugih mučenika ubijenih između 1945. i 1974. godine. Među tih trideset i osam mučenika dvojica su Hrvati: fra Serafin Glasnović Kodić iz Janjeva i don Anton Muzić iz Vrnjavokola, kod Letnice na Kosovu. Svi su oni ubijeni iz mržnje prema vjeri (*in odium fidei*) za vrijeme komunističkog režima Envera Hodže. Misno slavlje i obred beatifikacije u skadarskoj katedrali 5. studenoga 2016. godine predvodio je pročelnik Zbora za proglašenje svetih kardinal Angelo Amato. Na svečanoj misi proglašenja blaženim među šest tisuća nazočnih bilo je oko osam stotina hodočasnika iz Dubrovačke i Požeške biskupije te Zagrebačke i Zadarske nadbiskupije, uglavnom porijeklom iz Janjeva i Letnice. Predvodili su ih zadarski nadbiskup Želimir Puljić, požeški biskup Antun Škvorčević te dubrovački biskup Mate Uzinić. Obredu su nazočili i vojni biskup u BiH Tomo Vukšić i pomoćni sarajevski biskup Pero Sudar te kotorski biskup Ilija Janjić. Na misi je uz priličan broj kardinala i biskupa, svećenika i redovnika koncelebrirao i generalni ministar Reda manje braće fra Michael Anthony Perry. Kardinal Amato je u svojoj homiliji istaknuo misao pape Franje da mučiteljima treba oprostiti, ali spomen na naše mučenike treba čuvati: „Ne smijemo ih prepustiti zaboravu, nego im se uvijek možemo i trebamo obraćati u svojim molitvama.“ Skupinu od 38 mučenika, koje je kardinal Amato ubrojio među blaženike u skadarskoj katedrali 5. studenoga 2016. godine, čine: dva biskupa, 21 dijecezanski svećenik, sedam redovnika Male braće, tri isusovca, jedan sjemeništarač i četiri laika, među kojima je bila i jedna kandidatice za posvećeni život.

Tko su dvojica Hrvata koji se nalaze u toj skupini novih blaženika? To su Fra Serafin Kodić i don Anton Muzić. Fra Serafin Kodić rođen je u Janjevu 25. travnja 1893. u obitelji Gašpara i Antonije rođ. Rodić. Pri ulasku u Red male braće uzeo je redovničko ime fra Serafin. U Albaniji, u Skadru započeo je teološki studij koji nastavlja u Grazu u Austriji. Službu župnika obnašao je u nekoliko župa, a u provinciji bio je definator, ekonom i profesor. Dolaskom komunizma nakon Drugog svjetskog rata uslijedilo je razdoblje progona Katoličke Crkve. Zbog lažne optužbe fra Serafin je uhićen i mučen. Preminuo je 11. svibnja 1947. u samostanu u Lješuu u 54. godini života. Njegovi posmrtni ostaci nalaze se u zidinama crkve Navještenja BDM u Lješuu.

Drugi je mučenik hrvatskog podrijetla, don Anton Muzić, rođen 12. svibnja 1921. u obitelji Pere i Dile rođ. Gjergji u Vrnavokolu, župa Letnica. Srednju školu završio je u sjemeništu u Skadru odakle je 1938. poslan u Rim u Propagandin zavod gdje ga je 19. ožujka 1945. za svećenika zaredio prefekt Kongregacije za evangelizaciju naroda Petar Fumasoni Biondi. Nakon položenog licencijata iz teologije vratio se u Albaniju gdje je imenovan kancelarom. Komunisti su ga uhitili 20. svibnja 1947. i odveli u istražni zatvor gdje je bio neljudski mučen zato što se nije htio odreći svoje vjere i pripadnosti Katoličkoj Crkvi. Kako bi mu slomili duh, bio je prisiljen petnaest dana, danonoćno, nepomično stajati pred zidom gdje su ga neprestano polijevali vodom. Promrzlog i nemoćnog ostavili su da spava na golom podu. Zbog takvih neljudskih uvjeta obolio je od tuberkuloze... Dovedi su ga skupa s fra Donatom na suđenje 14. siječnja 1948. I dok su ga privodili, policajci su ga više nosili na rukama jer nije mogao hodati. Izgledalo je kao da nose mrtvacu. Bio je žut kao vosak, kost i koža. Torture su ga dovele na prag smrti. Sudac je imao sažaljenja pa ga je upitao „može li stajati na nogama?“ Optužili su ga kao agenta kojega je Vatikan poslao da izvrši subverziju u Albaniji. Predsjednik suda obrazložio je odluku „uvjerljivim dokazima“, pa je većina osuđena kaznom strijeljanja, a nekoliko je dobilo doživotnu kaznu ili pak nekoliko godina u zatvoru. Don Anton Muzić je uvjetno oslobođen, samo zato jer je bio na smrt bolestan. Nakon povratka u rezidenciju skadarskog nadbiskupa, umro je u proljeće 1948., u 28. godini života, u strašnim bolovima zbog posljedica mučenja koje je pretrpio za vrijeme sudske istrage. Nažalost, točan datum smrti nije poznat.

2. Svečanost Katoličke Crkve u Albaniji

„Ovo je svečanost ne samo za Albance u Skadru već i diljem zemlje i inozemstva“, rekao je kard. Amato u svojoj homiliji. Još nisu prošla ni dva mjeseca od kanonizacije velike kćeri ovoga naroda, Majke Terezije iz Kalkute, koja je bila ogledalo Božjega milosrdnoga srca. A svečanost proglašenja blaženih mučenika pokazuje kako zlo trajno sprečava onomu što je dobro da se očituje. No, progonitelji nestaju u tami crne prošlosti, a svijetle zvijezde, koje se pojavljuju na obzorju čovječanstva, pokazuju svima onu dobru stranu čovjeka kao odraz njegova identiteta po kojem je stvoren na sliku Božju. Stoga su ovi mučenici tijekom progonstva i nepravdi očitovali prema svojim neprijateljima one iste osjećaje koje je pokazao i Krist u svojoj pregorkoj

muci: oproštenje, snagu i bratske osjećaje milosrđa. U tom vidu oni su nam postali spasonosnim kompasom koji vodi u luku spasenja i potiče nas graditi Božje kraljevstvo već ovdje na zemlji.

Mučenici su svjedoci novoga društva koje ne sije ratove, podjele i ubijanja nevinih ljudi, već zrači bratstvom, radošću i mirom. Današnja liturgija Riječi, rekao je kard. Amato, opisuje tri faze vječite borbe koju neprijatelji Božji vode na zemlji. U knjizi Makabejaca opisan je kralj Antioh koji ponižava Božji narod, pljačka svete predmete i zabranjuje štovanje u Hramu. On k tomu podiže poganske žrtvenike, spaljuje svete knjige i ubija žene i djecu ako ne žrtvuju poganskim božanstvima. U tom turbulentnom vremenu javljaju se junaci, heroji koji se protive rušenju kulta pravome Bogu. „Mnogi u Izraelu ostadoše postojani... te radije htjedoše poginuti, nego se okaljati jelima i prekršiti Sveti Savez“ (1 Mak 1,62-63). U evanđelju smo čuli Isusa kako ohrabruje apostole neka se ne boje kad ih budu predavali sudovima: „Ne plašite se onih koji tijelo ubijaju, ali duše ne mogu ubiti“ (Mt 10,28). Odanost i vjernost Gospodinu nagrađena je proslavom koju opisuje knjiga Otkrivenja kad govori o onom „mnoštvu spašenih koji opraše svoje haljine u krvi Jaganjčevoj“. A Bog onda „otire svaku suzu s očiju njihovih“ (Otk 7,17). Nevolje, mučeništvo i proslava obilježja su i ovih proglašanih blaženika koji pokazuju tragični dio povijesti Europe po nemilosrdnim progoniteljima i golorukim mučenicima. I dok su se mnogi zapitkivali tijekom prolijevanja krvi ovih nevinih ljudi kamo se to Bog sklonio, mučenici su svojim ponašanjem i predanošću ispovjedili da je on bio s njima. On ih je podržavao u njihovim vapajima, plakao i patio s njima, i uspinjao se s njima na Golgotu. U njihovoj mucu i stradanju Isus je obnavljao svoje umiranje. Bio je uz don Lazara Shantoju kad su ga strijeljali u Tirani 5. ožujka 1945., kao i kraj don Ndre Zadeja kojega su strijeljali u Skadru 25. ožujka 1945. godine. Isto tako Isus je bio uz isusovce Ivana Faustija i Danijela Dejanija, kao i uz franjevca Đona Shllakua i sjemeništarca Marka Cunija, uz mladića Đeloša Lulashija i oca obitelji Qerima Sadikua. Posebice je bio prisutan kod okrutnog mučeništva mons. Franje Đinija kojega su katolički biskupi ovlastili pregovarati s vlastima onoga vremena. Nakon neuspjelih pregovora on je bio uhapšen i optužen zbog antikomunističke propagande. Nakon iscrpljivanja glađu i žeđu objesili su ga o jedno stablo u zgradi istražnog ureda i tukli dok nije pao u kanal. A onda su ga smakli s drugih 18 svećenika i laika 8. ožujka 1948. godine.

Đinijeva nadljudska hrabrost bila je plod Kristove milosti pa je izdržao strašne muke kojima je bio izvrgnut. Isto se može reći i za

skadarskog nadbiskupa mons. Vinka Prennushija kojega su također nevino osudili i mučili. I on je poput drugih osjetio Kristovu blizinu koja im je davala snagu da radosno i mirno idu u susret mukama koje su ih čekale. Znali su, naime, kako će i njihova prolivena krv biti sjeme za novo proljeće Crkve u Albaniji. Božja je providnost dopustila da Kristov križ, na koji se sručila svom žestinom komunistička oluja, iznova procvjeta novom uskrsnom energijom po sjajnom svjedočanstvu njezinih svjedoka. Jer, svemu usprkos, nikada nije nestalo vjere u narodu koji je bio ostao bez svećenika; komunisti su ih zatvarali i ubijali. Narod je nastavio krštavati svoju djecu, odgajati ih potajice u vjeri i nove brakove blagoslivljati. Vjerni puk je skrovito molio i potajice obilježavao i slavio svete božićne i uskrsne blagdane. A kad se bura stišala i terora nestalo 1990. godine, ljudi su predahnuli i s punim plućima poželjeli „sretno uskrsnuće“. Zaključala su se konačno vrata ateističkih muzeja u Tirani i u Skadru, a puk se počeo okupljati na javnim mjestima i misnim slavljima. Njima se u svojoj molitvi priključio i tadašnji papa sveti Ivan Pavao II. koji je rado blagoslovio kamen temeljac za Gospino svetište „Dobroga savjeta“, koja je zaštitnica Albanije. Tako se Crkva u albanskom narodu pokazala čvrstom poput hrasta koju nikakve bure i nevere nisu mogle iščupati iz debla vjere u Krista i njegovu Crkvu.

Poslije svih spomenutih nevolja i nedaća koje se moralo pretrpjeti, pitamo se: Kako se ophoditi s nasljeđem nehumane i krvave ideologije zla? Treba li to jednostavno zaboraviti i ne opterećivati sadašnjost s problemima prošlosti? Treba li današnjoj generaciji pričati o strahotama trpljenja, patnje i progona koje je Crkva imala u drugoj polovici XX. stoljeća? Ovdje mi se čini vrlo prikladnim i indikativnim ono što je Papa Franjo rekao u prigodi svojega pohoda Albaniji (2014.): „Ne zaboravljajte rane, ali ne osvećujte se! Krenite naprijed i radite s nadom i povjerenjem za sretniju budućnost!“ Papa je tom rečenicom trasirao put današnjim vjernicima katolicima: zla i progone komunističke diktature treba pamtiti, ali srce valja oslobađati od nevaljalih primisli osvete i mržnje te biti kadri i oprostiti. Zlo se, dakle, pamti samo zato kako bi se ostvarilo Isusovu želju i poziv da se neprijateljima oprosti. Dapače, da ih se počne ljubiti i moliti za njih. Katolici ne smiju „baštiniti mržnju, prezir, podjelu ili osvetu“, već ljubav i osjećaje bratstva i sloge. Kao potomci slavni mučenika oni moraju svojim plaštem oprostjenja „zagrliti one koji su ih progonili, mučili i ubijali“, naglasio je u svojoj homiliji kard. Amato. Kad je svojim pismom „Lice milosrđa“ (11. travnja 2015.) najavio izvanrednu Svetu godinu milosrđa, papa Franjo je pozvao vjernike neka se upute na

„oprosničko hodočašće“ koje ima tri susljedne stepenice. A započinje poznatom frazom „ne suditi i ne osuđivati“, posebice ako se o „bratu iz ljubomore i zavisti govori u lošem svjetlu, potkopava njegov ugled i prepušta ga se na milost i nemilost raljama ogovaranja“ (br. 14). Kad se odustane od suda i osude, ljudi su kadri zakoračiti na drugu stepenicu i „otkrivati kod drugih pozitivne stvari“. Oni tada ne dopuštaju da „bližnji trpi zbog uskogrudnosti i pristranog suda“. Nakon što se uspješno učine prva dva koraka, kadri smo učiniti i onaj treći, završni korak, a to je „darivati i moliti oprostjenje“. To je zapravo vrhunac „oprosničkog hodočašća“ na koje nas je bio pozvao i sveti Ivan Pavao II. na „misi stoljeća“, na Hipodromu u Zagrebu 1994. godine. On nas je već tada u jeku Domovinskog rata zamolio da budemo kadri „oprostiti i tražiti oprostjenje“.

To je zapravo dar koji Katolička Crkva s radošću i uvjerenjem poklanja ovim proglašenjem mučenika albanskom narodu kako bi živjeli pomireni s braćom. Kad je prije nekog vremena Papa Franjo objavio nakanu da svećenika skadarske nadbiskupije don Ernesta Simonija ubroji u zbor kardinala, don Ernesto je to ovako prokomentirao: „Neka ovaj Papin dar bude meni poticaj biti oruđem spasenja ljudi u Isusovo ime. To je Radosni navještaj koji svijet danas najviše treba“ Avvenire 11. listopada 2016., str. 7). Albanija, zemlja orlova, osim što se ponosi svojim Jurom Skenderbegom Kastriotićem (1405.-1468.), kojega je papa Kalisto III. nazvao „Božjim atletom“, ima u Majci Tereziji i ovim blaženim mučenicima iz XX. stoljeća slavne junake vjere koji šire svijetom dobro ime Crkve i zemlje u kojoj su život položili. Blaženi mučenici, molite za nas!

3. Sjećanja na mučenike Crkve u „narodu mučenika“

Albanski uznik i književnik Visar Zhiti, koji se rodio 1952. u Draču, u svojim je djelima prikazao povijest svojega naroda. I on je kao i brojni njegovi zemljaci trpio progonstvo bez ikakva temelja i razloga. Danas je jedan od popularnijih pjesnika svoje zemlje. Nakon završetka učiteljske škole poučavao je u školama i pisao pjesme. Kad je 1973. bio pripremio prvu knjigu „Rapsodija života ruža“, u Tirani je počela kulturna revolucija „čišćenja od liberala“. Tada su stradali brojni intelektualci. Njegova zbirka pjesama proglašena je subverzivnom i zaplotnjačkom. Osumnjičen je i osuđen u travnju 1980. na 13 godina strogoga zatvora. Nakon izdržanih sedam godina prebačen je u tvornicu cigle gdje je radio kao manualni radnik. U jesen 1991. uspjelo

mu je prebaciti se u Milano, a nakon toga u Njemačku i u Ameriku. Poslije nekog vremena vratio se u domovinu gdje je radio kao novinar te je imenovan glavnim direktorom izdavačke kuće „Naim Frashëri“. Imenovan je kulturnim atašoom u albanskoj ambasadi u Rimu (1997.), što mu je dalo mogućnost posvetiti se pisanju. Prvu knjigu pjesama „Memorija zraka“ objavio je u Tirani 1993. godine, a onda su uslijedila i druga izdanja poput „Davidove noge“, „Poderana torba legendi“, kao i brojni prijevodi knjiga o Majci Tereziji, Federiku Garciji Lorci i Mariju Luziju. U Italiji je za svoju poeziju primio nagradu „Zlatni leopard“, kao i nagradu „Ada Negri“.

Donosim ovdje dio zanimljivoga nastupa Visara Zhitija koji je izgovorio na predstavljanju svojih knjiga u Italiji. Tada se okupljenoj publici ovako predstavio: „Dolazim iz bliže, ali ipak daleke zemlje Albanije odakle prema Latinima zora sviće, ali iz kraja koji je stoljećima obavijala tama i velika patnja. To je ipak divna zemlja poštenih ljudi, gdje ‘četiri religijska vjerzakona žive u bratskoj slozi’, kako je rekao papa Franjo za vrijeme svojega pohoda u Tirani (2014.). Papa je toga dana u prolazu ulicama grada mogao vidjeti portrete mučenika koje su komunisti ubili. A radi se uglavnom o mladim svećenicima i redovnicima, koji su se poput anđela spustili s neba dočekati „slatkoga Krista na zemlji“. Među slikama bila je i Majka Terezija koju su također progonili i nisu joj dopustili da otvori kuću za nezbrinute. A niti da obiđe bolesnu majku dok je još bila živa. Nisu joj dopustili ni da obiđe njezin grob jer su je smatrali „vatikanskom misionarkom“. Albanija je istina bila mala zemlja. Ali, pripadala je velikom komunističkom carstvu. Dapače, bila je jedina i prva zemlja koja se svojim Ustavom proglasila ateističkom.

Ja vam, dakle, dolazim iz nekog „drugog vremena“, ili bolje rečeno iz „protuvremena“. Bio sam u zatvoru kao mladić optužen zbog svojih pjesama. No, za vrijeme ispitivanja predbacili su mi kako čitam Bibliju i slušam strane radiopostaje koje su u zemlji bile zabranjene, kao npr. Glas Amerike, Radio Vatikan i Radio Priština (Priština je, naime, spadala među jugoslavenske revizioniste, kako se u Albaniji govorilo o komunistima iz Jugoslavije). Mi smo tako rasli u nekoj klasnoj mržnji s đavolskim zadahom. Moje je djetinjstvo završilo davno, u doba kad su nas vodali da pokažu kako se stariji „revolucionarno obračunavaju“ s vjerskim hramovima koje su nemilice rušili i razarali. A neke su pretvarali u magazine, sportske dvorane ili kina u kojima su vodili političke procese. Gledao sam kako spaljuju vjerske knjige poput Biblije i Kurana ili pak svete ikone iz crkava. Neke sam od tih

ikona bio sakrio, ali kad su to saznali, pozvali su me da ih predam u hodniku škole gdje su ih polomili i pripremili kao ogrjev za peć u razredu. A Albanija je imala silno bogatstvo svojih ikona. Možete onda zamisliti ako su tako „kažnjavali“ svete slike, ikone i križeve, kako je bilo s vjernicima i svećenicima.

Kažnjavalo se sve; i katolike, pravoslavce i muslimane, kao i one koji su studirali u inozemstvu ili pak prevodili djela poput Homera ili Dantea. Spaljivalo se npr. knjige koje je fra Jure Fishta prevodio. Njega su američki književnici predlagali za Nobelovu nagradu. Iako je bio mrtav, nije se smjelo o njemu govoriti. Dapače, grob u crkvi su prekopali, a kosti bacili u rijeku Drim. Sjećam još kao student kako su jednu lijepu curu optužili i zatvorili jer je oko vrata nosila lanac s križem. Nju sam izabrao kao glavnog junaka mog romana koji sam objavio u Italiji s naslovom: „Uzvišeni vizionar i zabranjena žena“. Čuo sam poslije kako se i ona poslije odselila u Italiju.

Tijekom zatvorskih godina, gdje smo radili kao robovi u rudnicima i kamenolomima, imao sam prigodu upoznati svećenike uznike Zefa i Koleca s kojima sam skrivečki učio talijanski. A isto tako tajno smo obilježavali i pojedine vjerske blagdane ili pak krštenja u obiteljima naših prijatelja, koja se slavilo potajice usprkos opasnosti da zbog toga budu strijeljani. Bio sam izvan sebe kad sam nakon prevrata i dolaska slobode susreo u bazilici svetoga Petra kolegu iz zatvora, don Zefa, koji je bio u normalnom odijelu, a ne onom zatvorskom. Prisjetili smo se našega života i razgovora, strijeljanja svećenika koji su nakon blagoslova svojih krvnika uzvikivali: „Živio Krist Kralj! Živjela Albanija!“ A bili su pobijeni prije nego su dokraja izgovorili molitvu i blagoslov. Ne zna se gdje su ih sahranili, ako su to uopće i učinili. I svaki puta kad o tome govorim i doživim pljesak ruku, učini mi se da čujem rafale strojnica koje su ih pokosile. A ta su stradanja započela ni stotinu dana nakon preuzimanja vlasti kad su strijeljali don Lazara Shantoju, pisca brojnih djela i prevoditelja Goethea, Schillera, Leopardija i drugih.

Kad su zatim strijeljali padra Antona Harapija, sociologa i autora brojnih romana, skupa s filozofom padrom Gjonom Shllakuom, činilo se kao da strijeljaju sva tri sveučilišta gdje su stjecali svoje diplome: u Nizozemskoj, Belgiji i Francuskoj. Kako se ne sjetiti braće Aleksandra i Marina Sirdanija koje su nakon mučenja vukli ulicama Skadra kako bi zastrašili ljude. Ubili su također dramaturga don Nidru Zadeja, koji je par mjeseci prije dolaska komunista predvidio što će se događati. Ubijali su ne samo katoličke svećenike već i klerike drugih religija, poput pjesnika bektasha Babu Ali Tomorija. Ali, ni oni koje nisu

strijeljali nisu prošli puno bolje. Njih se „ubijalo na rate“ u zatvorskim ledenim ćelijama i rudnicima prisilnoga rada. Htio bih još spomenuti osobitog svećenika pisca Ndoka Nikaja koji je studirao kod franjevaca i kod isusovaca. Njega su uhitili i zatvorili 1946., a imao je 86 godina, pod optužbom kako je htio na silu srušiti vlast komunista. Nakon pet godina preminuo je u zatvoru. Sličnu sudbinu doživio je i prvi albanski kardinal Mihael Koliqi koji je bio izvrstan glazbenik, a velik dio života proveo je u zatvoru, u samici i na prisilnom radu.

Njihovim trpljenjem i patnjom, kao i njihovim svetim molitvama, komunizmu je konačno došao kraj i svanula je sloboda. Tomu je nešto pomogao i otpor ljudi. Ali, za slobodu su najzaslužniji mučenici. Zbog toga je papa Franjo pri pohodu u Tirani i rekao patnicima neka „ne zaboravljaju nanesene rane“. Previše je rana i ranjenih ljudi. Nemoguće ih je sve poimence nabrojiti. Ovi koje sam spomenuo potiču nas na poštovanje i duboku zahvalnost. Dopustite mi ipak na kraju spomenuti „brojčanu težinu“ stradanja i stradalnika kako bismo mogli osjetiti dubinu rana koje je albanski narod pretrpio za vrijeme komunističke diktature. A brojke su pri tome neumoljive. Tako je u Albaniji, koja ima nešto manje od tri milijuna duša, u razdoblju komunističke diktature od 1944. do 1991. godine stradalo:

- bez procesa strijeljanjem 5577 muškaraca i 450 žena, dok je 998 muškaraca i 45 žena umrlo od mučenja i torture u zatvorima. I ne zna se gdje su pokopani.
- zbog nehumanih postupaka 308 ljudi je izgubilo moć rasuđivanja; poludjeli su.
- Preko 50 000 obitelji bilo je prognano i osuđeno na prisilni rad i boravak, a 7022 umire u nehumanim uvjetima blata i gliba.

Temeljem nekih istraživanja došlo se do zaključka kako je svaka tri dana bio ubijen jedan čovjek, s procesom ili bez njega. A optužen je bio kao „neprijatelj naroda i partije“. Svakoga pak dana bile su prognane i osuđivane na prisilni rad barem tri osobe zbog političkih razloga. I kad se sve to skupa zbroji, u vrijeme komunističke vladavine Albanci su izdržali 914 000 godina zatvora i 256 146 godina progona i prisilnog rada. To znači kako je u zemlji bilo preko milijun i stotinu tisuća godina stradanja i mučeništva. Stvar izgleda nevjerojatnom, ali potresnom. No, sve te rane i stradanja danas su bogatstvo i zlatno biserje koje podsjeća na one Isusove rane tijekom križnog puta. Jer, sreća je što sve ne završava na Veliki petak. Zora „prvoga dana u tjednu“ najavila je uskršno jutro kad se Gospodin ukazao svojim apostolima. Čini mi

se kako i albanska zemlja silnog stradanja i nepreglednog mnoštva mučenika doživljava svoje uskrsnuće. Neka joj na tom putu svijetle i svojim zagovorom štite i nedavno proglašeni 38 mučenika“, rekao je na jednom skupu u Rimu albanski književnik Visar Zhiti (2016.).²

4. Mučeništvo prati vjernike Staroga i Novoga saveza

U Svetom pismu Staroga zavjeta, u knjizi Makabejaca (2 Mak 7), nalazimo potresno izvješće o sedmorici braće Židova s njihovom majkom koji podnose mučeništvo vjerni vjeri svojih otaca. To izvješće iz davne prošlosti izabranoga naroda ima nešto zajedničko s nedavnim proglašenjem 38 mučenika u Skadru 5. studenoga 2016. godine. Toga dana, naime, Papin izaslanik kard. Anđelo Amato, pročelnik Kongregacije za proglašenje svetih, uvrstio je među blažene dvojicu biskupa, 21 svećenika, sedam franjevac, tri isusovca, četiri laika i jednoga sjemeništara. Među njima dvojica su Hrvati: don Anton Muzić i fra Serafin Glasnović. Drago mi je što sam toga dana bio u Skadru u kojem je puno ljudi stradalo zbog vjere. Svečanost je bila u katedrali koja je svojedobno bila pretvorena u sportsku dvoranu gdje su komunisti održavali svoje političke mitinge i držali predavanja kako treba osloboditi ljude od „opasnosti vjere“. Svečanost se odvijala u ozračju slave i uskrsnuća, kao nagrada za sve one patnje koje su vjernici podnijeli za Isusa Krista. A sve je započelo polovicom prošlog stoljeća. Don Zadej, svećenik male župe na obali Skadarskog jezera, to je već bio predvidio i najavio kad je 16. kolovoza 1944. uz proslavu svetoga Roka okupljenim ljudima, posebice mladima rekao: „Imam samo par riječi danas kazati svima, a posebice vama mladi. Crni oblaci s crvenom ideologijom primiču se k nama, a njihova je namjera obrušiti se na vas. Vi pak nećete moći ništa drugo činiti osim trpjeti njezina zla; između ostaloga i nijekanje Boga.“ Ovo je velečasni Zadej izgovorio tri mjeseca prije nego su komunisti preuzeli vlast, a sedam mjeseci prije nego su ga strijeljali, 25. ožujka 1945., što je unijelo puno straha, ne samo u grad Skadar već i diljem Albanije.

Tako je zapravo započeo progon kršćana. Među prvim činima komunističkih vlasti bila je zabrana ulaska apostolskom nunciju mons. Nigrisu koji se iz Tirane morao vratiti u Rim. Enver Hodža je zatim pozvao mons. Gaspera Thacia i mons. Vinka Prenušija kako bi ih nagovorio neka odvoje Katoličku Crkvu od Svete Stolice. Oni su to

² Vidi: <http://www.missioroma.it/wp-content/uploads/2016/03/Martiri-della-Chiesa-Albanese>

glatko odbili, pa su bili strpani u zatvor. Nakon nekog vremena Hodža je istu stvar pokušao s mons. Franjom Gjinijem koji mu je također odgovorio kako „nikada neće odvojiti svoje stado od Svete Stolice“. I on je bio osuđen i 1948. strijeljan. Zbog toga je 18. ožujka 1945. Partija okupila sve svećenike i zatražila neka napuste svoje zvanje. Budući da nijedan od nazočnih nije prihvatio tu ponudu, uslijedila su hapšenja, mučenja i ubijanja.

Uz hapšenje i progon svećenika rušilo se zvonike, a samostane i crkve pretvaralo se u javne prostore, poput sportskih dvorana, magazina ili pak štala i torova za stoku. Među stradalima našao se i mladi sjemeništarač Marko Ćuni za koga su našli u zapisniku tajne službe kako je prije samoga strijeljanja rekao: „Živio Krist Kralj; oprostimo našim neprijateljima!“ U jutarnjim satima 9. rujna 1946. uhapsili su mons. Volaja, Dedu i Laca pa ih strijeljali skupa s franjevačkim provincijalom i gvardijanom samostana u Skadru. Gvardijana su lažno optužili da je skrivao oružje iza oltara svetoga Ante. Iza toga oduzeli su samostan i pretvorili ga u zatvor gdje je svojedobno znalo biti i do 700 zatvorenika, uglavnom zbog „vjerskih razloga“.

Kad je Albanija šezdesetih godina prošlog stoljeća prekinula diplomatske veze s Rusijom, vezala se uz Narodnu Republiku Kinu. Tada je počeo još stroži i rafiniraniji nadzor onih koji su pokazivali znakove religioznosti. U novinama i na radiju širile su se neistine i mržnja prema Crkvi i vjeri. Pod utjecajem Kine Enver Hodža je u veljači 1967. najavio „kulturnu revoluciju“ koja je bila uperena protiv „tradicije i vjerskih običaja“. Taj pogrom pretvorio je albansku zemlju u prostor pravoga pakla. Zatvarane su crkve i džamije, a na vratima su vješani programi spomenute revolucije. Zadnja crkva koja je bila zatvorena 26. lipnja 1967. jest ona Srca Isusova u Tirani. Poslije toga zaduženi „skojevci i pioniri“ obilazili su kuće da vide imaju li ljudi u svojim domovima križeve ili svete slike. O Uskrsu bi posebice kontrolirali farbaju li se jaja, a o Božiću pripremaju li se kolači i kućna slavlja. Nekada su se služili i djecom da im dojavljaju sve što ih je interesiralo iz vjerskoga života pojedinih obitelji. Vrhunac toga perverznoeg sustava zbio se 1976. kada je država proglasila da je ona po novom ustavu „ateistička zemlja“ u kojoj je „zabranjeno bilo kakvo vjerničko udruživanje“.

5. Susret s dvojicom stožernika - hrabrih svjedoka vjere

Čini mi se ovdje prikladnim spomenuti nezaboravni susret s dvojicom svjedoka iz toga strašnoga vremena. Najprije s don Mihovилоm Koliqijem koji je proveo u zatvoru i zatvorskim samicama ništa manje nego 49 godinu, a od toga vele da je proveo 21 godinu na prisilnom radu. Njega je sveti Ivan Pavao II. imenovao kardinalom u 92. godini života (27 studenog 1994.). Te godine bio sam na sinodi u Rimu te imao čast vidjeti toga hrabroga svjedoka, mučenika za Crkvu Kristovu. I slušati njegovo svjedočanstvo na Sinodi biskupâ. Rođen je u Skadru 1902. godine, a školovao se u Italiji (Brescia i Monza osnovna škola, a u Bergamu i Firenci srednja tehnička). Nakon studija Politehnike u Milanu otkrio je sklonost prema svećeništvu, pa je upisao i završio teologiju u Milanu i vratio se u Albaniju gdje je 1931. bio zaređen za svećenika. Kad je završio Drugi svjetski rat i komunisti preuzeli vlast u Albaniji, počeo je progon Crkve, svećenika i vjernika. Tako su Koliqija uhapsili 3. veljače 1945. i osudili na dvije godine zatvora. Nedugo nakon puštanja iz zatvora opet su ga uhapsili i osudili na pet godina zatvorske kazne koju je izdržao do 1951. Nakon puštanja na slobodu opet su ga po treći put uhapsili i osudili na 21 godinu prisilnoga rada, a onda drugih 21 godinu zatvora što je slušao inozemne radiostanice. Sve u svemu on je bio osuđen na 49 godina zatvora, od čega 21 godinu prisilnoga rada. Oslobođen je 1986. zbog starosne dobi kada je imao 84 godine života.

Nedavno u katedrali u Skadru, u prigodi proglašenja novih 38 blaženika, susreo sam se s novoimenovanim kardinalom, don Ernestom Simonijem, koji navršava 86 godina života. I on je u zatvoru proveo punih 27 godina. Tijekom ceremonije u skadarskoj katedrali, nakon čina proglašenja novih blaženika, njemu je pripala čast donijeti pred oltar svete relikvije novih blaženika. Vrlo simbolično i znakovito: on koji je skupa s njima patio i preživio strašne muke i torture po albanskim zatvorima, sada pokazuje okupljenim štovateljima i vjernicima: „Evo onih koji dođoše iz nevolje velike i koji su oprali svoje haljine u krvi Jaganjčevoj“ (Otk 7,14). O don Ernestu Simoniju pisale su novine prije dvije godine kada je u katedrali u Tirani pred Papom Franjom (21. rujna 2014.) svjedočio o svojem zatvorskom iskustvu. Papa Franjo ga je tada zagrlio i proplakao. Dok sam toga dana, 5. studenoga 2016. godine, promatrao radosna lica okupljenih vjernika iz Skadra i okolice, prisjetio sam i one 1970. godine kad smo sa svih strana svijeta išli u Rim nazočiti proglašenju prvoga našega sveca

i mučenika, svetoga Nikole Tavelića. Našoj radosti i ponosu nije bilo kraja. Zadarski vjernici od tada svake godine uz njegov blagdan pođu u lijepom broju na hodočašće u Šibenik.

Znamo kako je u svojem misijskom nagovoru Isus rekao svojim učenicima da ih šalje „kao ovce među vukove“ (Mt 10,16) te najavio kako će ih ljudi „zbog njega zamrziti, izvoditi pred sudove i bičevati“. A od njih je tražio neka svjedoče i ne boje se onih koji tijelo ubijaju. I neka ustraju te pri tomu nikoga ne mrze i štetu ne nanose. Mučenik je stoga onaj koji je spreman boli hrabro podnijeti radi Kristova kraljevstva. A pri tomu njegovo je srce ispunjeno ljubavlju i mirom, bez trunka mržnje i osvete. Zbog toga se Crkva diči takvim svojim sinovima. I iskazuje im dužno poštovanje zbog njihove herojske i moralne veličine. Mučeništvo je uistinu Božji dar. Ne samo za one kojima je taj dar podijeljen nego i za sve one koji su s njima povezani, krvlju, rodom, jezikom i poznanstvom, kao i crkvenom pripadnošću. Stoga se tim Božjim svjedocima, mučenicima rado molimo i njihov zagovor iskrenim srcem zazivamo i prosimo: Po mučeničkoj molitvi udijeli, Bože, i nama uživati društvo njihovo i radovati se u tebi. Svi sveti mučenici Gospodnji, molite za nas!

† Želimir Puljić, nadbiskup zadarski

Zadar, 3. ožujka 2017.